

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Лункіна Тетяна Іванівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
(м. Миколаїв, Україна)

Бурковська Алла Валентинівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет
(м. Миколаїв, Україна)

Постановка проблеми. Процес децентралізації, який розпочато у 2014 р. започаткував чіткий розподіл повноважень, ресурсів й відповідальності між органами місцевої влади. Тому, фінансова децентралізація відіграє важливу роль при розбудові сільської соціальної інфраструктури. Адже основними завданнями фінансової децентралізації на сьогодні є: активна участь громади в розвитку села чи міста, в якому вона проживає; належне забезпечення населення ефективними послугами, підвищення рівні добробуту населення тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням, пов'язаним із запровадженням та розвитком фінансової децентралізації в Україні, приділяють значну увагу науковці: В. Андрущенко, А. Гальчинський, О. Заславська, В. Огородник, А. Ткачук, Л. Фурдичко та інші. Разом з тим, попри значну кількість наукових праць, в яких розглядаються теоретичні, методичні, практичні аспекти, питання фінансової децентралізації в Україні залишаються не вирішеними остаточно, а деякі позиції – дискусійними.

Виклад основного матеріалу. Ефективне управління місцевими фінансами є важливим інструментом підвищення рівня життя суспільства в кожній розвиненій країні. Перехід до децентралізованої моделі міжбюджетних відносин вже відбувся в Бельгії, де значний обсяг фінансових ресурсів та повноважень в сфері адміністративного обслуговування населення було передано національним громадам – комунам. В Словаччині за підсумками фіскальної реформи у розпорядженні місцевих громад залишається значна частка податку на доходи фізичних осіб, податку на автотранспорт, а також податку на нерухоме майно. Задля формування спроможних територіальних громад в Україні був запозичений саме польський досвід децентралізації, який базується на трьох складових: ресурси, повноваження та відповідальність.

Під спроможною територіальною громадою розуміють територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Від ефективної самоорганізації та самозабезпечення громад залежить не тільки відродження місцевої інфраструктури, освіти, медицини, а й громадської свідомості.

Відповідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» держава здійснює інформаційно-просвітницьку, організаційну, методичну та фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад.

Варто відмітити, що значну роль у забезпеченні організаційно-інформаційної підтримки громад належить швейцарсько-українському проекту «DESPRO», діяльність якого направлена на випуск книг, проведення семінарів і тренінгів, організацію електронних курсів з бюджетної та фінансової децентралізації тощо.

Задля зміцнення податкової бази органів місцевого самоврядування запроваджено акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти). Відповідно до п. 215.3.10. п. 215.3 ст. 215 Податкового кодексу України для підакцизних товарів ставки податку встановлюються за рішенням сільської, селищної або міської ради у відсотках від вартості (з податком на додану вартість), у розмірі 5 відсотків. Сплата податку відбувається до місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, на яких розташовані пункти продажу підакцизних товарів, а отже, органи місцевого самоврядування отримуватимуть ці кошти напряму через місцеві акцизи та зможуть використовувати їх за рішенням місцевої ради [3].

Зарахування до місцевих бюджетів частини загальнодержавних податків відіграє важливу роль у забезпеченні їх фінансової самостійності. Так, Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» передбачено перелік податкових та неподаткових надходжень місцевих бюджетів об'єднаних громад [4].

База оподаткування для об'єднаних територіальних громад досить значна і передбачає зарахування до бюджетів цих громад великої кількості податків, що дозволяє суттєво збільшувати власне їх загальний розмір. Крім того, важливо відзначити, що ці бюджети фактично стають незалежними і право розпоряджатись ними отримують виключно рада об'єднаної територіальної громади, а сама така громада переходить на прями міжбюджетні відносини з державою [2].

За умови об'єднання, як відомо, навіть сільські громади набувають функцій, повноважень та фінансових ресурсів на рівні міста обласного значення, тобто до цих податків і зборів гарантовано отримують 60% податку на дохід фізичних осіб, який завжди був основним і найпрогнозованішим джерелом наповнення бюджетів. Крім того, об'єднані громади отримують підтримку від держави на розвиток інфраструктури – кошти з Державного фонду регіонального розвитку, а також субвенції з державного бюджету на формування відповідної інфраструктури. Доречно наголосити, що усі об'єднані громади переходять на прями бюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто їхні гроші не розподілятимуться з області чи району, а напряму надходять з державного бюджету.

Нова структура трансфертів, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам об'єднаних громад є запорукою підвищення соціально-економічних показників як міських так і сільських територій. Проте варто відмітити, якщо бюджети громад, які не об'єдналися у відповідності до Перспективного плану формування територій громад та не виконують делеговані повноваження, то як базова дотація, так і певні види субвенцій їм не розраховуються та не надаються. Об'єднана громада може самостійно залучати міжнародні запозичення та допомогу.

Щодо поточного стану реформи децентралізації в Україні, то станом на червень 2019 р.

відбулося об'єднання та приєднання 4224 громад (814 у 2015 р.) у 909 об'єднані територіальні громади (ОТГ). 6737 територіальних громад залишаються не об'єднаними, середня кількість населення однієї ОТГ становить 12327 осіб. Варто відмітити, що 33 міста обласного значення активно приєднують до себе громади. П'ятірка регіонів-лідерів у реалізації завдань децентралізації залишається незмінною, а саме: Житомирська, Чернігівська, Запорізька, Дніпропетровська, Хмельницька області продовжують очолювати рейтинг областей щодо формування спроможних громад. Позитивним аспектом є те, що протягом п'яти місяців 2019 р. доходи місцевих бюджетів зросли на 20,4%, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року та склали 108,0 млрд грн. Зокрема, податку на доходи фізичних осіб надійшло 62,4 млрд грн, що більше від надходжень за відповідний період минулого року на 11,7 млрд грн (або на 23,0%). Плати за землю – 12,9 млрд грн, що на 2,5 млрд грн (або на 24%) більше від аналогічного періоду минулого року. Фактичні надходження єдиного податку — 15,1 млрд грн (зросли на 2,9 млрд грн, або на 23,5%). Фактичні надходження податку на нерухоме майно — 1,9 млрд грн, приріст 33,7% [1].

Висновки. У результаті провадження фінансової децентралізації формується нова модель бюджетної та податкової системи: закріплено окремі податки та збори за місцевими бюджетами, передбачено нові міжбюджетні трансферти, запроваджено механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом тощо. Різні джерела фінансових ресурсів територіальних громад забезпечують високий рівень соціально-економічного розвитку регіонів України та створюються умови для досягнення збалансованості місцевих бюджетів, адже місцеві органи влади отримують дієві важелі впливу на розвиток територій в інтересах громад. Відмітимо, що тільки оптимальний розподіл повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності територіальних громад повинен забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку регіонів України.

Список літератури:

1. Децентралізація : державний сайт України : офіційний портал URL: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info.
2. Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні : практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад, підготовлений в рамках проекту. URL: <http://www.auc.org.ua>
3. Податковий кодекс України : Державна фіскальна служба : офіційний портал URL:<http://sfs.gov.ua/nk>.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.